DEN INTERNATIONALE ØKONOMISKE SITUATION

Den økonomiske udvikling i Storbritannien

I

Arbejdet i det nationale udviklingsråd (N. E. D. C.), som nedsattes i 1962 (jvf. Økonomi og Politik 1963, nr. 1, side 33), har bragt et nyt element ind i Englands økonomiske politik. Vækstproblematikken, som rådet hidtil har koncentreret sig om, har vundet indpas. I den første rapport fra rådet (der sammen med rådets anden rapport er nærmere omtalt i det nævnte nr. af Økonomi og Politik) opstilledes en 4 % årlig tilvækst i nationalproduktet i faste priser som et mål for udviklingen i den engelske økonomi, og man forsøgte gennem en stort anlagt erhvervsundersøgelse – for hvilken der redegøres i rapporten – at belyse mulighederne for at opnå denne vækstrate. Man forsøgte således at få klarhed over, hvad denne gennemsnitlige vækstrate ville implicere for de enkelte erhverv med hensyn til produktion, arbejdskraftbehov og investeringer, ligesom man forsøgte at kombinere det indsamlede talmateriale med den eksisterende statistik for at skabe et konsistent billede af hele økonomien i perioden 1961–1966. Derved kom også implikationerne for den offentlige sektor, betalingsbalancen og det samlede forbrug med. Vækstraten på de 4 % er ikke grebet helt ud af luften; den er på den ene side væsentlig større, end den man har haft igennem 50'erne, men på den anden side ikke så stor, at det på forhånd måtte anses for umuligt at nå op på den.

Det er næsten på forhånd klart, at et så omfattende regnestykke må være behæftet med en ganske væsentlig usikkerhed, og ved beregningerne er der undertiden anvendt ret grove metoder. På trods heraf mener rådet, at det er berettiget at konkludere, at den nævnte vækstrate ikke er umulig, og at man i hvert fald har fået opmærksomheden rettet mod en række faktorer, som kan hæmme eller umuliggøre en hurtigere vækst. Det hævdes også, at selve det, at man begynder at tænke i vækstbaner og opstiller et mål, i sig selv virker i den rigtige retning. Under alle omstændigheder er det en kendsgerning, at 4 % vækst siden offentliggørelsen af rådets rapport er blevet et erklæret mål for den økonomiske politik, og at mange investeringsplaner, private såvel som offentlige, er blevet revideret i lys af rådets undersøgelser. Endvidere har man ved oprettelsen af rådet og det

dertil knyttede sekretariat skabt en institutionel ramme, hvor de organer, der er ansvarlige for udviklingen, kan diskutere problemerne og dermed skabe mulighed for en vis langsigtet planlægning.

Når vækstproblemerne er kommet så stærkt i forgrunden, må det ses på baggrund af den utilfredsstillende vækst igennem 50'erne. I denne periode er England sakket bagud i forhold til landene på kontinentet, og da rådet blev nedsat, var man inde i en regulær stagnationsperiode; højkonjunkturen i 1958–59 afløstes i 1960 af en periode med meget lav vækstrate, og arbejdsløsheden var fra midten af 1961 og frem til begyndelsen af 1963 stadig stigende. Årsagerne til den lave vækstrate i 1950'erne er formentlig flere, men én af dem er den relativt langsomme vækst i den engelske eksport og snævert sammenhængende hermed den »stop-go«-politik, som betalingsbalancevanskelighederne nødvendiggjorde. Englands eksport af industrivarer (der tegner sig for omkring 80 % af den samlede eksport) er gennem det meste af perioden vokset langsommere end den samlede verdenseksport, således at Englands andel af verdenshandelen med industrivarer har været stadig faldende. Det er naturligt at søge årsagen hertil i manglende konkurrenceevne, og dermed føres man over i omkostningsniveauet og i indkomstpolitiske betragtninger. Det er givet, at man fra starten anså de indkomstpolitiske overvejelser for at være det nationale udviklingsråds primære opgave, men på grund af fagforeningernes modstand valgte man at gå mere forsigtigt til værks og starte med vækstproblematikken. Selv om rådet nævner flere vækshæmmende faktorer såsom manglende faglig og geografisk mobilitet, manglende evne og vilje til at indføre de mest effektive produktionsmetoder, ineffektiv administration af erhvervsvirksomhederne og manglende interesse for de rigtige kvaliteter og for salgsfremstød i udlandet, har det hele tiden ligget i luften, at løn- og prisstigninger er et centralt punkt, og i rådets tredje rapport om vækst [1]) kommer det helt eksplicit frem, at for stærke pris- og indkomststigninger kan umuliggøre en hurtigere vækst.

Hvis det er indkomstpolitiske overvejelser, der har været det væsentligste motiv bag rådets oprettelse, kan dets hidtidige arbejde forekomme at være en stor omvej. Det er imidlertid ikke en helt korrekt karakteristik. Ganske vist har indkomstpolitikken i dag en mere central plads i rådets overvejelser, end tilfældet var i starten, men vækstundersøgelserne har givet anledning til en intens indsats på en lang række andre områder som f. eks. regionaludvikling, undervisning og fremskyndelse af de tekniske fremskridt. På regionaludviklingsområdet har rådets arbejde sat sig spor i lovgivningen. Arbejdet med disse andre vækstproblemer er i øvrigt ved at blive intensiveret gennem nedsættelse af en række komiteer for de enkelte erhverv med repræsentation fra disse. Gennem denne snævre kontakt med

[1]) The Growth of the Economy, H. M. S. O. Marts 1964.

erhvervene håber man at få et endnu bedre kendskab til de faktorer, som virker hæmmende for væksten, og at skabe en forståelse i erhvervene for de problemer, som må løses, hvis vækstraten skal forøges. Vækstproblematikken er således et selsvtændigt arbejdsområde ved siden af indkomstpolitikken; og man kan meget vel hævde, at der er et nært slægtsskab. En hurtig vækst gør det lettere at føre indkomstpolitik, og en effektiv indkomstpolitik fremmer væksten.

I den ovenfor nævnte tredje vækstrapport fra det nationale udviklingsråd gør man status over udviklingen i det år, der er forløbet siden offentliggørelsen af den første rapport. Og der er sket en afgørende ændring. I løbet af 1963 kom England ind i en ny, stærk ekspansion. For året som helhed blev vækstraten noget under 4 %, men den har været stærkt stigende igennem året. I årets 4. kvartal lå bruttonationalproduktet således ca. 5,5 % over det tilsvarende kvartal året før. Denne udvikling er fortsat i den forløbne del af 1964, og for året som helhed regner man med en samlet efterspørgselsstigning på godt 6 %. Dette implicerer en vækstrate på væsentligt mere end de 4 %, der er sat som mål, og spørgsmålet er, om dette er muligt. I modsat fald vil efterspørgselsstigningen give sig udslag i stigende priser og lønninger og i en forværring af betalingsbalancen. Der er udbredt enighed om, at risikoen for en sådan udvikling er stor, og finansminister Maudling har erklæret, at den økonomiske politik nu må indrettes på at bringe efterspørgselsstigningen ned på omkring 4 % uden derved at standse opgangen; »expansion without inflation«. Budgettet for finansåret 1964/65, der vedtoges i april i år, er et beskedent skridt i denne retning.

Udviklingen i 1963 har således gradvist ændret problemstillingen i den økonomiske politik. Dette er imidlertid ikke ensbetydende med, at vækstproblemerne er forsvundet. I den nævnte tredje rapport fra udviklingsrådet peges på den omstændighed, at den kraftige stigning i produktionen til dels er et resultat af en bedre udnyttelse af resourcerne. Beskæftigelsen synes ganske vist ikke at være steget meget, og der er således sket en ganske væsentlig produktivitetsstigning, men denne kan efter rådets mening næppe holdes i den nærmest kommende tid. Hertil kommer, at selv om industriinvesteringerne og eksporten er steget – og fortsat stiger – ret kraftigt, er vækstraten i disse to komponenter af den samlede efterspørgsel siden 1961 lavere end den, 4 % vækstmålet implicerer ifølge rådets første beregninger. Især eksportudviklingen kan give anledning til bekymringer. Det forspring i konkurrenceevnen, som England måtte have fået i kraft af den relativt rolige løn- og prisudvikling her siden 1961 sammenlignet med udviklingen i det øvrige Europa, kan hurtigt forsvinde. I Italien og Frankrig, hvor løn- og prisstigningerne har været kraftigst, er der taget skridt til stabilisering, og i hvert fald for Frankrigs vedkommende ser det ud til at skulle få den tilsigtede virkning. Rådet udtaler derfor også, at den nuværende

udvikling i England mod et stærkt efterspørgselspres indebærer et ansvar for alle, som har indflydelse på pris- og indkomstdannelsen. Hvis efterspørgselspresset medfører prisstigninger, og hvis prisnedsættelser, hvor det er muligt, undlades, indebærer det risiko for en forværring af Englands konkurrenceevne og dermed for, at det nævnte mål på 4% vækst ikke kan opnås. Denne passage i rådets rapport har direkte relation til indkomstpolitikken.

En effektiv indkomstpolitik synes at være rådets anbefaling i den nuværende situation, og den efterfølgende paragraf i rapporten kan læses som en trussel om, at hvis dette ikke lykkes, er der nærliggende fare for, at situationen fra 1961 gentages. Man går endog så langt som til at sammenligne den nuværende konjunkturopgang med konjunkturopgangen i 1958/59, der endte i 2–3 års stagnation. Ser man på udviklingen i bruttonationalproduktet fra 1961 og frem til i dag, er forløbet meget nær det forløb, man konstaterede i perioden 1957–1959. Dette er naturligvis ikke en tilstrækkelig sammenligning, og der er forskelligheder i udviklingen i de to perioder, som kan begrunde en vis optimisme. Eksporten har udviklet sig bedre i den seneste opgang, og presset på arbejdsmarkedet synes – i hvert fald indtil sommeren 1964 – at have været mindre.

Det afgørende spørgsmål i den engelske økonomi i dag er således, om udviklingen i 1963 og i den forløbne del af 1964 kan tages som tegn på, at man er kommet ind i en stabil vækst, eller om der blot er tale om en mere kortvarig konjunkturopgang. I det følgende afsnit skal udviklingen i 1963 og 1964 analyseres nærmere.

2

Årsagerne til konjunkturopgangen i 1963 var i begyndelsen en kraftig stigning i eksporten, i de offentlige investeringsudgifter og i nogen grad i det private konsum, herunder navnlig biler, for hvilke efterspørgselsstigningen satte ind allerede i slutningen af 1962. Den gunstigere udvikling i forbruget var til dels et resultat af en lempeligere finanspolitik, som indledtes i 1962. Den private investeringsaktivitet var derimod lav, hvilket skabte usikkerhed i det meste af 1963 med hensyn til opgangens varighed og styrke. I løbet af foråret 1964 er investeringsforventningerne imidlertid blevet revideret opad. Det er først og fremmest de private faste investeringer uden for industrisektoren, der har givet anledning til revisionerne. Heller ikke den kraftige lageropbygning, der har fundet sted i begyndelsen af indeværende år, var dog forudset; den er kommet tidligere og kraftigere end forventet.

Omsvinget må som nævnt tilskrives eksporten og de offentlige investeringer, hvorimod der ikke i starten udgik ekspansive virkninger fra den

indenlandske private efterspørgsel. Denne synes dog i den senere tid at være kommet med i opgangen, og som følge heraf er vurderingerne i løbet af foråret blevet mere optimistiske med hensyn til opgangens varighed, og frygten var snarere for, at den ville tage til i styrke i et sådant omfang, at den skulle slå over i en inflationær udvikling. I en rapport fra National Institute of Economic and Social Research (N.I. E. S. R.) fra februar i år anses det for sandsynligt, at den stigningstakt på 5,5 % årligt, som man nåede op på i slutningen af 1963, vil holde sig helt frem til midten af 1965. Dette implicerer en afsvækkelse af væksttempoet i løbet af 2. halvår 1964 sammenlignet med 1. halvår, hvor væksttempoet har nærmet sig 7 %.

TABEL 1

Den procentvise årlige stigning i efterspørgselen. 1958-priser.

	1961/62	1962/63	1963/64[1])	2. halvår 1963 til[1]) 1. halvår 1965 (årsrate)
Det private konsum	2,0	3,6	4,6	3,8
Det offentlige konsum	3,2	2,5	3,4	3,6
Faste bruttoinvesteringer	÷1,1	0,7	13,3	9,4
Eksport	1,1	4,5	5,4	5,9
Samlet efterspørgsel[2])	1,0	3,1	6,8	5,8

1) Forventede tal.
2) Inkluderer også lagerændringer.
Kilde: National Institute of Economic and Social Research, Economic Review febr. 1964.

Denne udvikling i den samlede efterspørgsel er efter instituttets mening ensbetydende med et efterspørgselspres, og man anbefalede regeringen at søge efterspørgselsstigningen begrænset til omkring 4,5% gennem en stramning af finanspolitikken. En sådan kom med vedtagelsen af budgettet for 1964/65, men den var væsentlig mindre end den N. I. E. S. R. – og mange andre – anså for nødvendig. I en rapport fra N. I. E. S. R., som kom efter budgetvedtagelsen, anslås det, at stramningen vil bevirke en nedsættelse af væksttempoet fra 5,5 % til 5,0 %. Den allerseneste udvikling tyder imidlertid på, at vækstraten er blevet yderligere reduceret, så den nu ligger nærmere ved 4 % end ved 5 %. Statistikken over udviklingen i de seneste måneder er naturligvis ufuldstændig og giver ikke grundlag for nogen sikker bedømmelse, men industriproduktionen synes at være stagneret, og detailomsætningstallene tyder på et mængdemæssigt fald.

Eksporten, som i 1962 kun var steget meget lidt, steg igennem 1963 væsentligt mere, end man havde ventet ved årets begyndelse. For året som helhed var stigningen 8 % i værdi og knap 5% i mængde. Årsagen hertil var først og fremmest en almindelig vækst i den internationale handel. Det frygtede tilbageslag i den amerikanske økonomi udeblev, og væksten i EEC-landene fortsatte med stort set uændret styrke. Hertil kom en væsentlig forbedring af udviklingslandenes importmuligheder som følge af de bedre

prisforhold for råvarer. Stigningen i den engelske eksport var af næsten samme størrelse som den almindelige stigning i den internationale handel, således at Englands andel af verdenshandelen kun er faldet ganske lidt fra 1962 til 1963. Dette gælder specielt for industrieksporten. Den gunstige eksportudvikling synes at være fortsat i den forløbne del af 1964, og der er – den internationale konjunktur taget i betragtning – grund til at forvente, at dette vil holde i hvert fald året ud. N. I. E. S. R. regner med en svagt faldende andel af verdenshandelen og skønner, at eksportstigningen for 1964 som helhed vil blive omkring 8% i værdi. For de første 4 måneder af 1964 under ét lå eksportværdien knapt 7 % over tallet for de tilsvarende måneder i 1963.

De offentlige investeringer er i finansåret 1963/64 steget overordentlig stærkt i forhold til foregående finansår. I det offentlige investeringsprogram, som blev fastlagt i efteråret 1963, regnedes med en total stigning på 20 % for 1963/64 og yderligere 8 % for 1964/65. De foreløbige opgørelser tyder på, at dette mål ikke vil blive nået for 1963/64, således at en del af 1963/64 programmet først vil blive udført i løbet af 1964/65. Stigningen gælder for såvel investeringerne i den nationaliserede sektor som for de øvrige offentlige investeringer.

Også det offentlige forbrug lå for finansåret 1963/64 højere end i 1962/63, men stigningsprocenten er mere moderat, end tilfældet er for de offentlige investeringer, ca. 3 %. Det forventes at ville stige lidt stærkere i 1964/65, men der kan næppe siges at udgå særligt stærke ekspansive virkninger herfra.

Som nævnt må stigningen i den samlede efterspørgsel i 1963 i det væsentlige tilskrives eksporten og de offentlige investeringer, medens den indenlandske private efterspørgsel ikke er steget meget – i hvert fald ikke i årets første halvdel. For det private forbrugs vedkommende er stigningstakten regnet i faste priser knapt 4 % mod en stigning i nationalproduktet, ligeledes i faste priser, på ca. 3 %. Denne stigning er i det væsentlige sat ind efter skattelettelserne, der fik virkning fra omkring juli. Stigningen i årets sidste halvdel er imidlertid væsentligt mindre end stigningen i de disponible indkomster og ligeledes mindre end stigningen under den sidste boom i 1959. Hertil må dog tilføjes, at udgifterne til køb af biler har været stærkt stigende allerede fra slutningen af 1962. For 1964 regnes der med en lidt mindre stigningstakt, dels fordi de disponible indkomster forventes at stige i et langsommere tempo, dels fordi forbrugerkreditten, som synes at være steget kraftigt i 1963, ikke kan forventes at stige i samme takt igen i 1964. Der er som nævnt en del usikkerhed omkring vurderingen af forbrugsudviklingen. Detailomsætningstallene tyder på et fald, hvilket stemmer dårligt med den formodede udvikling i de disponible indkomster. En væsentlig del af forbruget falder dog på varekategorier, som ikke registreres i detail-

omsætningstallene. Handelsstatistiktallene viser en stærk stigning i importen af færdige forbrugsvarer. Et så broget billede gør det vanskeligt at vurdere forbrugsudviklingen i den nærmeste tid, men det er næppe sandsynligt, at den vil virke særlig ekspansiv.

Den private investeringsaktivitet udviklede sig noget bedre i 1963 end i 1962, om end der ikke kan siges at have været tale om nogen stærk opgang. For året som helhed var stigningen i faste priser knapt 1%; i 1962 var der et fald på godt 1 %. Industriinvesteringerne, som var faldende igennem 1962, begyndte at stige i 1963, men lå for året som helhed ca. 7 % under investeringerne i 1962. Investeringerne i boligbyggeri lå derimod på et højt niveau i 1963, ca. 11 % over 1962-niveauet. Selv om investeringsaktiviteten således ikke kan siges at have været særlig ekspansiv i 1963, er der dog indtrådt en vending. Industriinvesteringerne må i 1964 påregnes at komme til at ligge 7–8 % over 1963-niveauet, og også for boligbyggeriets vedkommende må man fortsat regne med nogen stigning om end ikke så kraftig som for 1963. For lagrenes vedkommende anses det af N. I. E. S. R. for sandsynligt, at den kraftige ekspansive virkning, som i begyndelsen af året udgik fra lageropbygningen, i det store og hele er bragt til ophør.

Produktionen har i 1963 holdt trit med efterspørgslen. Bruttonationalproduktet regnet i faste priser lå efter de foreløbige opgørelser ca. 3 % over 1962-niveauet. Som nævnt er der imidlertid tale om en acceleration året igennem, og stigningstakten var i 1. halvår 1964 formentlig over 5 %. Beskæftigelsen var i 1963 næppe mere end godt 0,5 % højere end i 1962, og produktionen pr. beskæftiget er således vokset med omkring 2,5%. Arbejdsstyrken synes ikke at være steget væsentligt; tilgangen af unge fra skolerne er blevet modvirket af normal afgang af ældre, ligesom der muligvis har været en nedgang i antallet af gifte kvinder på arbejdsmarkedet. Den stigning, der har været i beskæftigelsen, hidrører derfor hovedsagelig fra en nedgang i arbejdsløsheden. Denne var ved udgangen af 1963 bragt ned på 2% fra 3,3 % ved årets begyndelse. Ved vurderingen af disse tal må det dog tages i betragtning, at arbejdsløsheden ved årets begyndelse var usædvanlig stor på grund af den strenge vinter. I den forløbne del af 1964 er ledigheden nedbragt yderligere. I juni nåede den ned på 1,5 %.

Industriproduktionen steg for året som helhed i omtrent samme takt som hele nationalproduktet, men accelerationen var meget stærk, og produktionen var i 4. kvartal 1963 ca. 8 % højere end i samme kvartal året før. Den stigning i den totale beskæftigelse, som har fundet sted fra 1962 til 1963, falder på andre sektorer end industrisektoren, først og fremmest på byggesektoren, den offentlige administration og på de øvrige tjenesteydende erhverv. Landbrug og minedrift havde fortsat faldende beskæftigelse. Industriens beskæftigelse var derimod uforandret og produktivi-

tetsstigningen derfor lidt større end det ovenfor nævnte gennemsnit for samtlige sektorer.

Stigningen i industriproduktionen har imidlertid været ledsaget af en stigning i overarbejdstimerne. Produktivitetsstigningen målt som produktion pr. arbejdstime har derfor været lidt mindre end det ovenfor anførte, hvor produktiviteten måltes som produktion pr. beskæftiget. Fra 4. kvartal 1962 til 4. kvartal 1963 steg produktionen pr. arbejdstime ca. 7 %, hvilket implicerer en stigning i det totale antal arbejdstimer på omkring 1 %.

Den stærke stigning i industriproduktionen synes ikke at være fortsat i den senere tid. Om end produktionen stadig ligger på et højt niveau – ca. 8 % over 1963 for årets første 4 måneder under et – viser de foreløbige sæsonudjævnede indeks for industriproduktionen ingen stigning i løbet af disse 4 måneder.

Den større produktion i industrien har medført nogen stigning i kapacitetsudnyttelsen, men der er stadig ret langt til den fulde udnyttelse. Ifølge en undersøgelse foretaget af N. I. E. S. R. i november 1963 vil det for industrien som helhed være muligt at udvide produktionen på de eksisterende anlæg med godt 20 %. Det er således ikke sandsynligt, at de faste anlæg vil komme til at sætte grænser for produktionsstigningen i den kommende tid.

Der er derimod en nærliggende mulighed for, at mængden af arbejdskraft kommer til at sætte en grænse og dermed for, at stabiliteten bringes i fare. De ovenfor anførte oplysninger om arbejdsstyrke og beskæftigelse er imidlertid mere skøn end eksakte oplysninger, og en vurdering af det øjeblikkelige pres er derfor vanskelig. Arbejdsstyrken opgøres som summen af de beskæftigede og de registrerede arbejdsløse. Beskæftigelsen opgøres årligt i juni måned (sidst i juni 1963), og de månedlige opgørelser, som foretages imellem juni-tællingerne, er skøn, som ofte må revideres væsentligt. Arbejdsløshedsstatistikken registrerer ikke gifte kvinder og ældre, som formentlig er beskæftigede i erhvervene i perioder med stærk efterspørgsel efter arbejdskraft. I sådanne perioder vil beskæftigelsen derfor stige stærkere, end nedgangen i arbejdsløsheden indicerer. For at medtage denne konjunkturvariation i arbejdsstyrken har N. I. E. S. R. forsøgt at etablere en sammenhæng mellem beskæftigelsestal og arbejdsløshedstal på grundlag af tidligere erfaringer. Udviklingen i 1963 passer imidlertid dårligt i denne sammenhæng. Fra 4. kvartal 1962 til 4. kvartal 1963 var nedgangen i arbejdsløsheden 68.000, og beskæftigelsen steg med omtrent samme antal mod et forventet antal på omkring 300.000. Der er to sandsynlige forklaringer på dette. Den ene er, at beskæftigelsestallene (der, indtil juni-tællingen 1964 foreligger, er meget foreløbige) er for små. Den anden er, at arbejdsstyrken ikke er steget i denne konjunkturopgang i samme omfang som tidligere.

Hvis den sidste forklaring er den rigtige, er det ensbetydende med, at arbejdskraftsituationen meget hurtigt kan blive alvorlig. Med den forventede efterspørgselsudvikling frem til midten af 1965 og med et endog optimistisk skøn over den gennemsnitlige produktivitetsstigning, vil arbejdsløshedsprocenten falde til 1,35 % medio 1965. Dette vil efter N. I. E. S. R.'s skøn ikke være muligt – så længe der ikke er opnået enighed om tilbageholdenhed over for indkomststigninger – uden en indkomststigning, der er væsentligt større end produktivitetsstigningen.

Et pres på lønningerne er begyndt at vise sig, om end udviklingen ikke på nogen måde er faretruende – endnu. Regeringens »guiding light« for lønstigninger er på 3,5 %, hvilket svarer til den produktivitetsstigning, som anses for mulig; 4 % vækst i nationalproduktet og 0,5 % i beskæftigelsen (arbejdsstyrken). I begyndelsen af konjunkturopgangen svarede lønstigningerne i industrien nogenlunde hertil; fra april 1962 til april 1963 steg »hourly earnings« med 3,7. I sidste halvdel af 1963 var stigningen imidlertid noget større: 4,5% fra oktober 1962 til oktober 1963. For den seneste tid foreligger ikke oplysninger om »hourly earnings«, men tallene for »wage rate«, der adskiller sig fra »earnings« med lønglidningen, viser, at disse i foråret lå ca. 4% over niveauet i 1963. De lønoverenskomster, der er afsluttet i forårsmånederne, har givet lønstigninger, der svarer til 4,5 % årlig stigning i »wage rates«.

Den forholdsvis rolige udvikling i lønningerne har vist sig i en tilsvarende rolig prisudvikling. Detailpriserne steg i 1963 med omkring et par procent, og de ligger i øjeblikket ca. 3 % over 1963-niveauet.

Heller ikke betalingsbalancen har indtil nu givet anledning til alvorlige bekymringer. Opgangen har ganske vist været ledsaget af en forværring af handelsbalancen, men pundets stilling er på trods heraf fortsat ret stærk. Finansminister Maudling har gentagne gange erklæret, at man, hvis det skulle vise sig nødvendigt, vil udnytte sine trækningsrettigheder i I. M. F. Dette har formentlig medvirket til, at man har undgået spekulative kapitalbevægelser imod pundet. De løbende poster på betalingsbalancen viser for 1963 som helhed en forbedring i forholdet til foregående år. Ser man på år-til-år ændringerne, er der tale om en fortsat bedring siden 1960. Ser man på bevægelsen igennem året, viser 1963 derimod en stadig forværring først og fremmest som følge af, at handelsbalancen – som i første halvår var positiv – blev negativ i andet halvår. De usynlige poster har ikke varieret meget. Nettokapitaleksporten var i 1963 noget større end i 1962, og reserverne faldt med £ 155 mill. Heraf var £ 53 mill. en nedgang i beholdningen af guld og konvertibel valuta og £ 15 mill. en stigning i sterlinggælden. Restposten (der bl. a. dækker over inkonvertibel valuta) viste en stigning på £ 50 mill. N. I. E. S. R. skønner, at det årlige underskud på de løbende poster i perioden fra begyndelsen af 1964 og frem til

midten af 1965 vil blive på £ 175–200 mill. Nettokapitaleksporten forventes at blive af omtrent samme størrelsesorden, hvilket i forbindelse med et skøn over posten »fejl og udeladelser« giver et samlet årligt træk på reserverne på omkring £ 300 mill. Forværringen af betalingsbalancen er fortsat i 1964. Opgørelsen for 1. kvartal viser et underskud på de løbende poster på £ 67 mill. I samme kvartal året før var der et overskud på £ 78 mill. En del af forværringen kan forklares ved lageropbygningen og de højere råvarepriser, men denne forklaring er næppe tilstrækkelig. Importen er i den forløbne del af 1964 steget usædvanlig kraftigt, og man kan frygte, at dette hænger sammen med en forværring af den britiske industris konkurrenceevne. I så fald kan de store importtal ikke afvises med en henvisning til lageropbygningen. Også nettokapitaleksporten var stor, og det samlede træk på reserverne var £ 69 mill. Dette svarer til en årsrate på tæt ved de £ 300 mill., der som nævnt er N. I. E. S. R.'s skøn for perioden frem til midten af 1965. De samlede reserver var ved udgangen af juni i år på knapt 1 milliard pund.

TABEL 2

Englands betalingsbalance.

I mill. £	1961	1962	1963	1963 1. kv.	1963 2. kv.	1963 3. kv.	1963 4. kv.	1964 1. kv.
Import (f. o. b.)	4.013	4.059	4.318	1.037	1.065	1.075	1.141	1.240
Eksport (f. o. b.)	3.883	3.991	4.274	1.053	1.084	1.014	1.123	1.122
Handelsbalance	÷130	÷68	÷44	+16	+19	÷61	÷18	÷118
Usynlige poster (netto)	+120	+170	+165	+62	+49	+33	+21	+51
Løbende poster i alt ..	÷10	+102	+121	+78	+68	÷28	+3	÷67
Langfristede kapitalbev.	+44	÷89	÷147	÷53	+5	÷28	÷71	÷91
Monetære kapitalbev. .	÷20	÷99	+155	÷25	÷23	+76	+127	+69
Kapitalposter i alt ...	+24	÷188	+8	÷78	÷18	+48	+56	÷22
Fejl og udeladelser ...	÷14	+86	÷129	–	÷50	÷20	÷59	+89

Kilde: Economic Surveys by the OECD, *United Kingdom*. Juni 1964. Stat. Annex, table VII.

3

Det er klart regeringens hensigt at forsøge at komme ud af den utilfredsstillende situation, som kendetegnede den engelske økonomi i det meste af 50'erne. Accepten af N. E. D. C.'s 4 %-vækstmål og de forpligtelser med hensyn til den økonomiske politik, det implicerer, viser dette. Hvorvidt det er muligt, er det for tidligt at udtale sig om. I en nylig udsendt publikation fra OECD om den engelske økonomi [2]) beskæftiger man sig med den engelske økonomiske politik i lys af dette mål. Det hedder heri

[2]) Economic Surveys by the OECD: *United Kingdom*. Paris, june 1964.

indledningsvis: »It is too early as yet to judge the success of the new policy of achieving sustainable growth and thus avoiding a return to »stop-go« measures but the Government is clearly aiming at a break-through to faster and steadier growth[3])«.

For at opnå en stadig og stabil vækst er det nødvendigt med en vis langsigtet planlægning og i forbindelse hermed en indsats på de områder, hvor der måtte vise sig hindringer for væksten på længere sigt. Det drejer sig her bl. a. om sådanne problemer som uddannelsessystemets afpasning efter arbejdsmarkedets krav, regionalplanlægning og i det hele taget problemerne omkring arbejdskraftens mobilitet. (Man kunne i denne forbindelse også nævne bolig- og byggepolitikken). Lovgivningen i 1963, som tager sigte på at støtte industrivirksomheder, der flytter ud til områder med høj arbejdsløshed, og Industrial Training Act fra 1964 er skridt i retning af en mere langsigtet vækstpolitik.

Et andet aspekt af den langsigtede planlægning er indkomstpolitikken. Hensynet til betalingsbalancen gør det nødvendigt for England at forbedre sin internationale konkurrenceevne. Det er en forudsætning herfor, at indkomststigningerne ikke overstiger produktivitetsstigningen. Diskussioner omkring disse problemer foregår for tiden i N. E. D. C., men der er indtil nu ikke kommet konkrete resultater. I National Incomes Commission har man fortsat undersøgelserne af afsluttede overenskomster, som regeringen har forelagt kommissionen, men denne kommissions betydning er begrænset, og dens arbejde har indtil nu kun haft en mere psykologisk virkning. Regeringens vanskeligheder med at holde lønstigningerne i den offentlige sektor inden for »the guiding light« og den senere tids lønstigninger i den private sektor viser, at der er vanskeligheder på dette punkt. Ophævelsen af bruttoprissystemet i begyndelsen af 1964 må ses som et skridt i retning af at give indkomstpolitikken et mere konkret indhold, men der er lang vej endnu. En praktisk vanskelighed er endvidere, at det engelske arbejdsmarked er meget decentraliseret såvel på arbejder- som på arbejdsgiverside.

En stabil vækst kræver imidlertid også økonomisk-politiske instrumenter, ved hjælp af hvilke man på kort sigt kan påvirke den samlede effektive efterspørgsel. Bytteforholdsændringer, lagerændringer, spekulative valutabevægelser m. v. kan nødvendiggøre mere kortsigtede indgreb for at sikre balancen. Ofte er disse kortsigtede indgreb kommet på tværs af, hvad der på langt sigt måtte anses for hensigtsmæssigt, som f. eks. når en akut uligevægt har nødvendiggjort standsning eller nedskæring af offentlige investeringer i uddannelsessystemet, vejnettet o. lign.

De offentlige investeringer må indgå i en langsigtet planlægning, og det kan ikke være hensigtsmæssigt at bruge dem som kortsigtet konjunktur-

[3]) Anf. skr. side 5.

politisk instrument. En stor del af det offentlige konsum er tjenestemandslønninger, over for hvilke det heller ikke på langt sigt kan være hensigtsmæssigt at føre stabiliseringspolitik. Indirekte afgifter har en direkte prisvirkning. Det er derfor naturligt, at man er begyndt at søge efter nye midler i konjunkturpolitikken. Man har i England fremhævet variationer i de sociale sikringsydelser som en mulighed, men denne har endnu ikke vundet tilslutning i regeringen.

Det er imidlertid ikke nok at anvende de rigtige instrumenter. Instrumenterne må også anvendes rigtigt, hvilket forudsætter en rigtig vurdering af den faktiske udvikling i økonomien. For Englands vedkommende er det blevet hævdet[4]), at de kortsigtede indgreb ofte har været baseret på en forkert vurdering af konjunkturforløbet, og at de derfor ikke har dæmpet, men snarere forstærket konjunktursvingningerne.

I den konkrete situation har regeringen benyttet sig af helt traditionelle midler. Diskontoen forhøjedes i februar fra 4 % til 5 %, og med vedtagelsen af budgettet i april foretoges en mindre stramning af statsfinanserne gennem en forhøjelse af afgifterne på tobak og spiritus. Det er regeringens håb, at dette vil være tilstrækkeligt til at sikre balancen, indtil valget er overstået.

22–8–1964

B. H.

[4]) J. C. Dow, *The Management of the British Economy 1945–60.* Camb. Univ. Press. 1964.